

ТУННИ тонга улаб ишлайдиган бир хизмат бор. Буни қизил шарқчилар трамвай-троллейбус саройи жамоаси яхши билади. Уларнинг вазифаси эртаги йўлга чиқадиган бора трамвай-троллейбусларни навабати сафарга бекувчи таъбирлаш. Ахир бир нечада саройдаги 250 та трамвай ва 150 та троллейбуси техник томондан бири-бири қўлдан ўтказиш омувча меҳнат талаб қилмайди.

Авалло бир кунлик хизматдан қайтган машиналар ювиб таралиши керак. Улар озода ва саранжом-сарилла бўлса йўловчилар мамну бўлади. Машиналарни ювиб ораста қилиш бўлимида Ман-

курсаганда 3182-рақамли машина 17-йўналиш бўйлаб ўз ҳаракатини бошлади. Яна бир ҳайдовчи навабати хонасида йўллама қозони олишти ошқанда. Трамвай ҳўналиш тўғрисида таъминот цехининг бошлиғи Акрамжон Эшматов раҳбарлигида ишчиларнинг ҳам қўли-қўлига тегайди. Ойналарнинг тез-тез сийаниши, қиш фаслида иситиш спиралларининг қуйиши, қум сақланадиган қутига ғалтакларининг ишдан чиқариш ҳоллари тез-тез содир бўлиб туради. Бу носозликларни тезда бартараф этиш, соат 7.30 га қадар режадаги йўналишларга чиқариш керак.

* Меҳнат жамоаларида

ТУННИ ТОНГА УЛАБ

сура Петрова етакчилигидаги бир гуруҳ хотин-қизларни учратдик. Биргина Мария Кудашкина автомат тозаловчи ускуналар билан ҳар кунги тоғи беришгуча 60-70 троллейбуснинг ташқи қўринишга оро беради. Фаррошлар Галина Рузнова, Валентина Ушакова, Нейли Мекина, Светлана Хайдаровалар эса машина салонларини ораста қилишади.

Таъмирлаш устaxonасида иккита ҳандада машиналар тизилиб турибди. Носозликларни уста Ваҳидир Қодиров етакчилигидаги чилангарлар шу ерда созлашади.

Устaxonада иш қизғин. Константин Зуев, Абдували Жонбоевалар машина ресурсларини чапдастик билан янгисига алмаштиришпти. Ерилиб кетган компрессор қурувчининг созлашди Сирожиддин Усмонов, Ахрор Эшонхўжаев маҳоратларини ишга солишди. Бу жамоа тунги навабатида 20 та машинани техник қўриқдан ўтказди.

Қамқир баллонларини алмаштириш, бирок машина чамбарини кучли босим асосида мой билан юмшатиш, ёилган мотор тозалагичларини янгилатиш, яна қамқир компрессор қурувчи ҳаво йўллари назорат қилиди.

Ойна тозалагич, резина ёстиқча, кабелилар каби эҳтиёт қисмлар етишмасам ҳам, айниқса муддатини ўтаб бўлган баллонлар тез-тез ёрилиб кетишига қарамай, ҳаммаҳалда пешона тер тўкаётган чилангарлар зиммаларида режаларини худлашяпти.

Соат миллари 4.45 ни

Бу йил трамвай хизмати-га бўлган талаб бирмунча қондирилгандек бўлди. Сарой 45 та КТМ-7 маркали янги турт эчкили вагонлар билан тўлдирилди. Йўловчилар учун қўлай бу теъдор трамвайнинг 28-йўналишида биринчи бўлиб қўйилди. Юнусов мавзесида истикомат қалувчи ҳамшаҳарларимиз узоғи яқин бўлмоқда.

Таъмирлаш устaxonасида Андрей Кузнецов, Александр Долгих, Михаил Смотров, Тура Саидовлар трамвайларни бири-бири қўриқдан ўтказишади. Ҳар бир дақиқа ганимат. Тонг ёришишига қадар 35-40 та трамвай носозлигини таъмирлаш керак. Малакали чилангарлар қўлида «даво»ланган трамвайлар бир кунда 534 минг қаққирим йўлни босиб ўтадилар.

Трамвайларнинг таъмирлаш сифатини оширишда механик-назоратчи Абдурахмон Қорабоевнинг хизмати ҳам катта. У 20 йилдан бери трамвай ҳайдаб, ҳозир тунги хизматда ишламоқда. Ундан касб ўрганган ёшлар эса 13, 22, 28-йўналишларда устоз касбини давом эттирмоқдалар.

Роппа-роса соат 4.48 да 28-йўналиш бўйлаб ҳаракат қиладиган 3506-рақамли вагон сарой дарвозаси ёнига биринчи бўлиб келиб тўхтади. А. Қорабоев билан бирга навабати С. Опольская ҳайдовчи Олег Артемовнинг йўллама қозонига имзо чекидилар. Трамвай ўнгга шитиб билан бурилди. У дастлабки йўловчиларни манзилларига олтиш учун йўлга чиқди...

Фаттох АБДУРАХИМОВ.

«Тошкентноммаҳсулотлари» бирлашмаси-га қарашли 2-нон корхонаси меҳнатқашла-ри 24 соат давомда шахримиз аҳли учун 25 тонна иссиқ нон етказиб беришади. Бу нонларнинг турлари ҳар хил бўлсада, аммо

масаси ҳаммаининг оғзида.
СУРАТДА: обн-нон цехининг моҳир нон-войи Нигорахон Умарова.
Козим Улмасов сурати.

ШАХРИМИЗДА ўтган йил қанчадан-қанча турар-жой бинолари, маданият-маиший иншоотлар фойдаланишга топширилди. Бунда энг яқин бинокорлик ташкилотини ҳисобланган кириш корпорацияси қурувчиларнинг ҳиссаси катта бўлди. Биз ана шу корпорация раиси Тоҳир ЗОКИРОВдан Тошкент бинокорларининг ўтган йили қандай янқилгани ва бу йилги режалари ҳақида қисқача гапириб беришни илтимос қилдик.

—Тўғриси айтсам, ўтган йил қурувчиларимизга жуда қийин бўлди. Чунки хом ашёнинг вақтида келма-маси ва бинокорлик ташкилотининг бажариладиган иш бўйича ўз вақтида пул тўлашнинг йўлининг йўқлиги тўғрисида, Ленин шўнга қара-масдан корпорация қурувчилари муайян муваффақиятларга эришди. Масалан, ўтган йил 51 бир ой ичда 383 минг 958 квадрат метр турар жой бинолари фойдаланишга топширилди.

—Ўтган йил қайси қурилиш ташки-лоти биноларига исбатан яхши-роқ ишлади?

— Умуман олганда ҳамма имко-ният даражасида ишлади десиб бў-лади. Бирок уларнинг ичда уй-жой қурилиш трестини таъкидлаб ўтгим келади. Чунки бу трест йил мобай-нида иншоотларини фойдаланишга топширишда қолдиқликка йўл қўй-мади. Мисол учун шу йил сентябрь ойида пойтахтнинг «Белтепа» ма-взесидаги 270 хонадонли иккита 9

қаватли турар жой биносини ўз вақтида қуриб битказди. Бу борада 1-уйсозлик комбинати қурувчиларининг иши ҳам мақтавга

* Қурилиш майдонларида

БИНОЛАР ҚАД КУТАРАВЕРАДИ

лойиқ. Бинокорлар сентябрь ойида «Эгариш» мавзесида 15 минг 508 квадрат метрни ташкил этган учта турар жой биносини фойдаланишга топширдилар. «Сергели»-5а даҳасида эса 11 та, 360 хонадонли уйлар қу-рилишини нисқосига етказди. Комбинат қурувчилари октябрь ойида ҳам амон ишлашмади. Бино-корлар бир ойда ҳаммаси бўлиб 35 минг 720 квадрат метр турар-жой ва маданият-маиший иншоотларни қуриб битказишга улгуришди. «Сергели», «Чизельная», «Белтепа» ва бошқа мавзёлардаги фойдаланишга топши-рилган бинолар шулар жумласидан-дир. Бир сўз билан айтганда баъзи бир камчилик ҳамда нуқсонларга қа-

рамаганда бинокорлар имкон дара-жасида ишлайдилар.

— Бу йилги режаларинингиз ҳа-қида бироз тўхташсангиз!

—Ўзига мазлум шахар аҳо-лиси кундан-кунга ўсиб бормоқда. Бас, шундай экан, уларни келажакда уй-жой билан таъминлашнинг ке-рак. Биз шуларни ҳисобга олган ҳолда бу йил ҳам уй-жой ҳам-да маданият-маиший хизмат нукта-ларини қуришни ривожлантиришга аҳд қилдик. Режага қўра йил мобай-нида 671 минг квадрат метр турар жой бинолари фойдаланишга топ-ширилиши керак. Бундан ташқари 4 минг 993 ўқиб жойига эга бўлган мактаб, 1 минг 80 та жамиятчи-ликни ўз қўйнига оладиган болалар богчаси, 660 та бем-орга мўлжаллан-ган касалхона ҳамда бир кунда 2 минг 150 касални қабул қилиш қур-бига эга поликлиникаларини қури-шимиз керак бўлади.

Бу ерда шунинг таъкидлаб ўтиш керакики, бу ниятларни амалга оши-ришда асосий юк 1-уйсозлик ком-бинатига тушмоқда. Улар кейинги йил 336 минг 800 квадрат метр ту-рар жой биноларини фойдаланишга топшириш мақбуриятини олишган. Бу умумий режанинг ярми деме-кидир.

Бу йил яқка тартибда уйлар-ни қуриб беришга ҳам катта эъти-бор берилади. Бунинг учун яқинда янги трест ташкил этилди. Улар йил мобайнида 35 минг 323 квадрат метр яқка тартибдаги уйларни қу-риб битказиши керак.

Ғани ЕСЕНОВ.

Улмасой Нисомова ва Ат-ҳамжон Исроиллов 20 йилдан буй «Чевар» қиссасдорлик ишлаб чиқариш бирилмаси-нини бичиш цехида меҳнат қилишади. Улар ҳар қандай вақтда бўлсада бир-бирига қўлақлишиб, масалатла-лаш иш юртишади. Улма-сой бичиш учун ақратилган матоларни дастгоҳга тайёрлаб берса, Атахамжон ун автома-тик дастгоҳ ёрдамида бир зумда бичиб юборади. Улар-нинг баҳамхалқлигида иш-лашлари тўғрисида тикув цехи-да доимо иш қизғин боради. Агар матолар бичилмаса та-кувчилар қандай қилиб ҳам тиксинлар. Шу маънунинг тушуниб етган чегини барча бичувчилар улардан ўрнэк олиб меҳнат қилишади.

СУРАТДА: бичувчилар иш устида.
Виктор Багаев сурати.

* Дехқон бозорлари қурилишида

«ОЛОЙ»НИНГ ЯНГИ ҚИЁФАСИ

— «Олой» бозорини қай-та лойиҳалаштиришга қачон қарор қилинган?

— Бу ишга ўтган йил-нинг апрель ойларида ки-ришган эдик. Институт му-тахассислари қисқа муддат ичда бозорнинг Кабулқов кўчаси томонига лойиҳа-лаштириб берди. Лойиҳа бўйича юқоридаги кўча та-рафдаги ҳамма савдо дў-конлари, чўччи дарвозаси, кўш бозор қайта таъмир-ланиши керак эди. Бундан ташқари бозор ичда эски-риб қолган пештахталар ян-гисига алмаштирилиши бел-гиланганди. Айни пайтда бу ишларнинг ҳаммаси бажари-лди. Қурилиш ишларини Тошкент давлат-хиссасдор-лик қурилиш корпорацияси-га қарашли 1-уйсозлик ком-бинати жамоаси олиб бо-ришди.

— Лойиҳа бўйича бозор-ни таъмирлаш ишн босқич-да олиб борилаётган экан.

— Ҳа, юқорида тилга олинган ишлар таъмирла-шини биринчи навабати-дан биринчи навабати-дан қўриқдан ўтказишга на-вабати лойиҳаларни тайёрла-япти. Унга асосан бозор-нинг бош дарвозаси, яъни Амрар Темур кўчасига чи-қадиган жойи қайта таъмир-

ланиши керак. Дарвозадан кираверилди қуруқ мева сотиладиган пештахталар-нинг алмаштирилишини ҳам тақлиф қилганмиз. Шунинг-дек бозор ичдаги яна бир нечта дўконлар қайта таъ-мирланишга муҳтож.

Бундан ташқари бозор ёнида узоқдан келган дех-қонлар учун «арвонсарой» қурилиши мўлжалланяпти. Унда бозорга ўз маҳсулот-ларини сотиш учун келган миришкорлар учун ҳамма шарт-шароит яратилади. Дам олиш, ювиниш хонала-ри шулар жумласидандир. Лойиҳа бўйича бозорда иш-ловчи ишчи ва хизматчилар учун ҳам қийиниё-ечинади-ган, ювиниш хоналари қу-рилади.

— Бозор лойиҳалашти-ришда миллий услубга эътибор берилаётган бўлса керак?

— Албатта. Чунки бо-зор — бу Шарқ мамлакат-ларининг кўзгуси. Ўзини-га матлум, «Олой» бозори-га қўпнича чет эл сайёҳлари келишади. Шуларни ҳисоб-га олган ҳолда бозор бино-лари ташқарисидан силли-қанган пилларни тилиш иш-латилиши. Биноларнинг олд томонларига ҳар хил гуллар

ўтказилади. Кўп жойларда қадимий ўзбек нақшлари ишлатилиди. Бунга пойтахт-даги энг яхши нақш солади-ган халқ усталари тақлиф қилинган.

— Бозорни қайта таъ-мирлашда дехқонлар тақ-лиф-мулоҳазалар ҳам ҳи-сбга олинганми?

— Бозорнинг қовун со-тадиган бўлимини ва бошқа жойларини лойиҳалаштири-лаётганда дехқонлар билан масалалашдик. Нега де-ганда ҳамма таъмирлаш иш-лари улар манфаатини қўла-б қилинмоқда. Бозорда нима зарурлигини улар яқини роқ билишади. Бундан таш-қари бу борада бозор хо-димлари ҳамда харидорлар тақлифларини ҳам ҳисбга олдик.

— Ишлаб турган бозор-да таъмирлаш ишларини олиб бориш қийин бўлса не-рак?

Албатта. Бу биринчи-дан қурувчиларга қийин бўлса, иккинчидан дехқон-лар ҳамда бозорга бирор нарсга сотиб олиш учун кел-ган кишиларга ноқулайлик-лар яратди. Бу ноқулай-ликларни илқоки борица на-майитиришда бизга ше-р ҳокимлиги катта ёрдам бер-моқда. Ҳокимлик раҳбария-ти шу бозор қурилишига та-аллуқли бўлган муассаса ва ташкилот тасарруфлари бил-лан ҳар ҳафтада бир марта йиғилиш ўтказмоқда. Маж-лисида кейинги ҳафта қили-надиган ишлар келишиб олинати ва вужудга кел-ган муаммоларни бартараф этиш ўйича қўрсатмалар бериляпти.

Хулоса қилиб айтганда «Олой» бозорини таъмир-лиш ишлари давом эттири-моқда. Айни пайтда бу иш-ни Тошкент давлат-хисса-дорлик қурилиш корпор-ациясига қарашли «Сифат» тажриба-қурилиш ишлаб чиқариш бирлашмаси бунд-корлари амалга ошириш-моқда. Улар бутунги кунга-ча умумий қилиниши керак бўлган ишнинг 60 фоизига яқинини бажариб қўйишди. Қурувчилар қолган таъмир-лаш ишларини ҳам қисқа вақт ичда бажаришга қа-рор қилдилар.

Сухбатдош
Ғулном ЮСУПОВ.

* Истеъмол бозорига

СИЗЛАР УЧУН, ҲАМШАҲАРЛАР!

Шаҳримиз корхо-наларида истеъмол бо-зорини тўлдирш учун янги-янги маҳсулотлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилмоқда. Корхона-ларнинг кўп қисмида улар чиқариладиган оқи-лоба фойдаланиш йўли билан тайёрланаётган-лиги айниқса эътибор-га лойиқдир.

Ф. ХУЖАЕВ но-мидаги 1-поабзал иш-лаб чиқариш бирил-масида яқиндан бош-лаб асосий маҳсулот-дан чиқадиган чикни-дидан болалар тузуи янги нуқсда туфли тилиб чиқариш йўлга қўйилди.

«ЧЕВАР» хисса-дорлик ишлаб чиқа-риш бирилмасида эса янги туғилган ча-қалдорнинг учун қийм-лар йиғмаси ва аёл-ларнинг халат қўйлаги тобора харидордир бў-либ бормоқда.

«ОҚ ОЛТИН», «Баҳор» ва «Сарой» чинни термаларининг Тошкент чини за-водида ишлаб чиқари-лганга хоржиклар ю-қори баҳо беришди.

«ФОТОН» ишлаб чиқариш бирилмаси-дан чиқарилаётган халқ истеъмолчи харидор-ларнинг энг баюрдор-ларини «Ноҳира-316» оқ-қора телевизор, оқ-қора радиолар, де-ворга ўрнатилган чирок, автомашина-ларга зарур бўлган эҳтиёт қисмлар таш-кил этиди.

«УЎҚУН» аттор-лик буюмлари ишлаб чиқариш бирилмаси-да тайёрланаётган аёл-лар колготкаси, эркак-лар учун бўйинбоғ ҳамда гул туширилган дастурхон-соччи йи-маларига талаб орт-моқда. Хом ашёнинг камчилиги қарамай бундай харидордир

«ИКАРАДА ГИ «ОРУ» чарм-аттор-лик ва спорт буюм-ри ишлаб чиқариш бирилмасидан чиқа-риладиган халқ истеъмолчи буюмларининг сўғит турини аёллар-наг ихчам олма су-маси ташкил этиди. У қора рангда бўлиб, оқ чармдан безан берил-ган.

Юқорида биз бир нечта корхона маҳсу-лотларини тилга ол-дик, ҳолос. Аслида эса ҳозир жуда кўп-лаб корхоналарда асо-сий маҳсулот билан бирга халқ истеъмолчи буюмларини ишлаб чи-қариш ҳам алоҳида эътибор қаратишмо-нда.

Ғулн МАЛИКОВА.

* Тадбиркорлик—бозор талаби

ХАРИДОРГИР МАҲСУЛОТЛАР

Ҳозирги кунда шаҳримиз-да 500 га яқин кичик ва қўшма корхоналар ишлаб турибди. Биз йил бўйи га-зетамиз саҳифаларида улар-нинг баъзилари иш фаоли-ти билан сизларни таниш-тириб бордик. Бугун эса «ПЕНТУЗ» қўшма корхона-си ҳақида ҳикоя қиламиз.

— Қўшма корхонами-нинг ташкил топганига ати-ги бир йил бўлди, — дейди бош раҳбар Шариф-хўжа Тиллаҳўжаев. — Ле-кин шунга қарамай амалга оширилганимиз керак бўлган рашафани сиқидилдик ба-жаришга ҳаракат қилдик. Биз Италиянинг «ГАМБА-РИ» фирмаси билан ҳам-корликда иш олиб борамиз. Ишлаб чиқарилаётган маҳсу-лотларимиз асосан металл-дан иборат бўлиб, унга ях-ши килиб бериб халқ исте-моли буюмлари сифатида харидорларга етказиб бера-миз. Яъни маҳсулотларнинг асосий қисми ошхона жи-ҳозлари ҳисобланади. Бу маҳсулотларга ишлатилади-ган хом ашёнинг айрим тур-ларини — това ушлагичи ва турли рангдаги бўёқлар-ни ҳамкор корхонамиз «Гам-бари» фирмаси етказиб бе-ради. Металл маҳсулотла-рини эса металлчи қайта ишлаш корхонасидан ола-миз. Чунки шу корхона ҳу-дудига жойлашганмиз.

«ПЕНТУЗ» қўшма корхо-наси бошқа қўшма корхона-ларга исбатан кичик ҳама-да. У атиги биргина цехдан ташкил топган. Бу ерда жи-

ми 60 нафар ишчи меҳнат қилади. Цех устаси Улуғбек Да-дақонов, Аваз Тешаев, Шоира Икромова, Вахрат Фатхидиновалар металлчи қайта ишлаш ва унга килло бериш соҳасида кўп йил-лардан буйи меҳнат қилаёт-ганликлари учун корхона-дан чиқарилаётган маҳсу-лотларнинг барча сир-асор-ларини мукамал ўрганиб олишди.

— Авваллари бизнинг корхонадан фақатгина бир хил рангда, оддий металл-дан маҳсулот чиқарилад-эди, — деб сўзани давом эттирди. Ш. Тиллаҳўжаев. — Қўшма корхона билан иш бошлаганимиздан кейин эса рўзгорбон буюмлар — това, кистрольча, чўмич ва шунга ўхшаш бошқа маҳсу-лотларни тайёрлаш бошла-дик. Ҳозир уларнинг сифа-ти, кўриниши ҳам тубдан ўзгариб кетди. Шунинг учун ҳам бу маҳсулотлар бар-ча республикамиз ҳудуд-ларида ишовчилар томон-дан тезда харид қилиб оли-нмоқда.

Бу йил режадаги 1 мил-лиард 400 миллион сўмлик ўрнига, 1 миллиард 500 миллион сўмлик маҳсулот етказиб бердик. Айни вақт-да корхонада 29 турдан иба-рат маҳсулот ишлаб чиқа-рилмақда. Келгуси йиллар-да уларнинг тури яна бир нечтага қўшлад.

Ғулн МАМБЕТОВА.

ЯНГИ ДАСТУР АСОСИДА

Шаҳримиздаги Тилибжон Содиқов номи маданият уйи томоша залда «Кон-тинент» вокал-чолгу даста-си янги дастурни намойиш этиди. «Тунги сайил» деб ном-ланган адабий мусиқали ошомин даставинг бадий раҳбари Александр Зағунов саҳналаштирган. Ёш-ларнинг секинлик куй ва қў-шиқлари асосида тайёрлан-ган мажмур томошода турли мусиқий ва адабий ўйинлар, адабий ва санъатга доир бошқотирмалар ўрин олган.

Янгидагилар Андрей Чур-банов, Сергей Пеньков, Александр Смольков, Ру-стам Чурбановлар яқро эт-ган куй ва қўшиқларга рақс тушиб, давомли қарсанлар билан уларни саҳнага тақ-лиф этидилар.

Илоий жамоа томоша-ни шаҳримиз маданият ва санъат саройларида ҳам на-мойиш этишни режалаштир-ган.

Саломиддин СИРОЖИДИНОВ.

«Дурадгорлик — мебель буюмларини пардозлаш тех-нологияси» Ўзбекистон Олий ва ўрта таълим ваирлиги техника олиб қузу юртал-ларнинг талабалари учун та-всия этган китоб шундай ном-ланган. Унинг муаллифи кимё фаилари номзоди Йўл-дош Мақсудов.

Дарсликнинг сўзбоши-сида таъкидланганидек, ёғоч-созликда мебель қисм ва буюмларининг қозсида ҳи-мои — манзарали парда қатлам ҳосил қилиш техно-логияси жараёнининг ақун-ловчи босқичи ҳисобланади. Мебель ишлаб чиқаришда бу босқич учун жами меҳнат-нинг 30 дан 50 фоизигача

сарфланади. Ишлаб чиқари-лаш буюмларининг сифа-ти асосан пардоз қатламла-рининг тақомиллашувиға

боғлиқ. Шу сабабли му-ҳандис-технологлар тайёр-лаш бўйича янги ўқув режасида «Ёғочда ва ёғоч материалларда ҳи-мои — манзарали парда қат-лам ҳосил қилиш техно-

логияси» предметига алоҳи-да ўрин берилган. Биз фикр юритаётган уш-бу дарслик кириш қисмидан

ёғоч буюмларини пардоз-лаш усуллари сингари ма-ъзуларга бўлинган. Иккинчи боб «Пардозлаш матери-ал-

хил ёғочларни тайёрлаш усуллари ва технологияси хусусида ҳам тўхталиб ўтил-ган.

Ушбу рисоланинг учинчи, тўртинчи, бешинчи ва бош-қа бобларида ҳам ёғочни бўйиш учун ишлатиладиган лок-бўёқ материалларига қўйиладиган талаблар, ёғоч буюмларини пардозлашда

мода сифатида ишлатила-диган синтетик смолалар, қотувчи моллар, оқсил мо-далар ва бошқалар ҳақида илмий асосланган ҳолда ҳи-коя қилинади. Яна шунинг а-тиб ўтиш керакики, дарслик-да ёғочсозлик корхоналари-да атроф-муҳитни муҳоф-за этиш масалалари ҳам баён этилган. Бу эса унинг ил-мий-амалий қиммати, савия-сини янада оширади.

«Дурадгорлик — мебель буюмларини пардозлаш тех-нологияси» дарслиги ўзи қамраб олган соҳа бўйича ўзбек тилида биринчи марта яратилган ҳам таҳсинга сазовордир.

Музаффар ТУРДИЕВ.

ПАРДОЗЛАШ ҲАҚИДА ДАРСЛИК

«ЎЗБЕКИСТОН» нашриёти томонидан chop этиланган китоб ана шундай номланган. Раҳимбой Нуманбаев каламига мансуб маъмур рисола мундарижаси кенг ва ранг-баранг. Чунончи, у муқаддима ва хотимадан ташқари, «Ўзбек халқ китобларининг тарихий илдиригари» бир назар, «Халқ китобларининг тарқалиш доираси, мавзу-қўламини, функцияси», «Ижодкорнинг гоёвий нияти» ва «Мардик мадҳи» сингари жами 15 та

* Китоб жавонинишга «ХАЛҚ ИЖОДИ—ҲАҚ ИЖОД»

сарлавҳага бўлиган.

Хар бир сарлавҳа материаллари алоҳида-алоҳида бўлиб улар мазмунан бир-бирини тўлдирди, яъни мавзулар турлича бўлса-да, ҳаммаси бир бутун композицион яхлитлиги ташкил этади. Китобхонлар бўлим-

лар билан муфассал таниш-гач, халқ китоблари учун бир бандла фақат бир санъатгина эмас, балки бир неча санъатларнинг уюшиб келишидан воқиф бўлишди. Айни чоғда халқ китоблари жуда узоқ замонлардан бери халқимиз ўтмишининг

қўзғуси сифатида унинг ижтимоий-бадний тафаккури билан ҳаммадан келатган бадний жимдат турларидан бири эканлиги ва бошқа талафитна маълумотларни били олишлари мумкин.

Ўзгичилигини таниб, тобора миллий-маданий қадриятларини тиклаб бораётган мустанил диёримизда «Халқ янади» — ҳақ ижод китобининг яратилиб, chop этилиши айни мундоқ бўлди.

Музаффар ТУРОВОВ.

* Машиқур кишилар ҳаётидан

ОЛТИ ОЙЛИК ИШ ҲАҚИ

Истеъодли ёзувчи Садриддин Айний ўзининг бошдан кечирган оғир кунлари ҳақида шундай ҳикоя қилади: «Бир чопоним, қўйлақ ва лозимимгина бўлиб, улар ҳам эскириб йиртилган эди. Ҳамма кетиб, ҳовлида ҳеч ким қолмаганда, отхона томонига ўтиб қўйлагимни ювардим; уни қуритиб қийганимдан кейин, лозимимни ювардим.

Халқ ҳам маҳсулоти эдим, бўлғорча қовушим йиртилган эди, йиртиқ қовуш билан ҳовли ва кучада лойқор кечардим.

Бир маҳал хўжайин қовушимни қўриб:

— Қовушинг йиртилди, бошқа қовушинг йўқ шеклиди, Мана меннинг бу қовушимни кий! — деди-да, эски қовушимни менга берди. Аммо бу қовушининг меннинг оғзимга тўғри келиш-келмаслигини ўйламади ҳам. Мен у қовушимни акамга бериб, ўзим ўша эски йиртиқ қовушда қолвердим.

Бир вақт хўжайиннинг хотини тугди. Хўжайин биз хизматкорларни баъзи ошноларига хабар бериш учун юборди. Шу жумладан мен Хўжаасултон деган кишига юборди. Хўжаасултон менга ўзи кийиб юрган бир олча чопонини берди. Мен чопонни хўжайинга олиб келиб бердим. Бироқ, у олмади.

Ўзинг кийиб юр ёки киймасанг сотиб юбор, — деди. Бироқ, мен у чопонни кийа олмасдим, бўйи меънинг бўйимга яқин баравар келарди. Лекин сотимга келмасди, чунки арзонга келарди. Уни ҳам акамга бердим.

Менинг олти ойлик меҳнат ҳақим мана шу икки нарсаси бўлган эди...

ЮЗЛАБ КИШИЛАРГА БОШ БЎЛГАН

Қўқонлик Шерназар аканинг оиласида 1960 йил кузида, хирмон кутариш вақтида «сура қонди» бўлиб Дехқонбой туғилди. Дехқонбой ёшлигида ўйларига меҳмон бўлиб келган аскиячларга хизмат қилиб юриб аскияга қизибди қолди.

Шундан кейин у сайилларда, тўй-томашларда бўлган аскиялардан ҳеч қолмади. «Юзбоши» деган қўшмча тахаллуснинг берилишига унинг иқтидорли аскиячилиги, ўз атрофига қўлаб аскиячиларни тўлагани сабаб бўлган, яъни у «юзлаб кишиларга» бош бўлган.

Қўқонлик таниқли аскиячилардан Комилжон Раҳимов юзбоши тўғрисида бундай дейди:

«Юзбоши ота бўлармиш деган жойдаги сайилга бир кун илгари етиб борардик. Бир томонда юзбоши билан бирга Исмонжон ота, Камол ака, Олимжон акалар... Улоқни қўшмча Юзбоши ота ташларди. Тонг отиб кетарди-ю, гап тугамас эди».

Наймачча қишлоқдан моҳир аскиячи Мамарозик Исҳоқов юзбошининг маҳоратини ва ундан олган таълимини бундай ҳикоя қилади:

«Аскияга ишқибозлигини қарангки, ўтти-қирқ чақирим жойда аския бўлаётган бўлса, қўшни елкага солиб, пилда жунаб қолардик. Дехқон Юзбоши билан Эрка қорлар қатнашган аскиялар аянчаси чиройли бўларди. Мен гапга қўшилиб қолсам, Юзбоши билан Эрка қори эҳти солиб туришарди. Аския тамом бўлгандан кейин Юзбоши ёки Қори ака: «Мамарозик, яхши от солидигиз, лекин ҳалиги жойда мана бундай десангиз улоқ сизда кетарди-да» деб қўйишарди. Юзбоши ҳам, Эрка қори ака ҳам бизга ўхшаганларга таълим бериб, аския йўлларини ўргатиб турардилар. Биз улардан ўргатилган усул, гап ва сўз ўйларининг бошқа аскияларда ишлатиб, пишитиб олардик...»

Дехқон Юзбоши 1925—1940 йилларда Қўқон шаҳридаги Фурқат ва Муқимий номи маданият ва истироҳат боғларида ўтказилган аския кечаларида Эрка қори Каримов ҳамда бошқа аскиячилар билан кўп марта учрашди. Ўша йиллари Тошкентдаги Пушкин (ҳозир Абдулла Қодирий) боғида бўлган аския учрашувида Юзбошининг номи айниқса машҳур бўлди. У 1932 йилда Тошкент циркида бўлган аскияда, колхозчиларнинг республика қурултойларида, 1937 йилда эса Москвада бўлиб ўтган ўзбек адабиёти ва санъати декадасида қатнашди.

Шавкат САЎДИЕВ тайёрлади.

* Мозийна бир назар

Ғуломхон ҒАҒУРОВ

КЎХНА ТУРОН

(Тарихий лавҳалар)

ЗУЛҚАРНАЙН ИСТИЛОСИ

ШАРҚДА Искандар Зулқарнай, Ғарбда Александр Македонский номи билан машҳур, афсона ва ривоятларда оидл подпох, ҳатто Қуръон Каримда ўтмиш пайғамбарлари қаторида тилга олинган бу қисса умрли кишининг уч йиллик истилоқини ҳаёти ва фаолияти Кўхна Туроннинг тарихи билан чамбарчас боғлиқ...

Искандар Туроннинг шимолида эркин кун кечирувчи скифлар юртига бошқариб келганда қабилаларнинг унинг ҳузурига элчи юборди. Элчи ахтиром билан Искандарга юзланди, олдинта яқинта сопол қоса қўйди. Косаларда одам қўларини ўйнаб турарди. «Осоқолимиз айтгани, ер юзининг подшоиси Искандар шу косаларни сийму зар билан тўлдирганига биз унга бўйсунамиз, йўқса қайтсин, бизнинг эркин ҳаётимизга халақит бермасин!» деди элчи. Искандар қаҳ-қаҳлаб кулиб, «Шу ҳам боумид талаб бўлди-ю» деганича косаларга икки ҳовуч олтин солишни мулозимларига буюрди. Аммо косалардаги одам қўларини ўйнаб юзига қалиб чинди. Яна олтин солдилар. Ҳарчанд олтин тўқмасинлар, косалар тўлмайди — қўзлар ўйнаб юзига қалиб чинаверди. Искандар истило этган барча олтинларини солди, косалар тўлмади. Искандар мистар бўлди. Вазирларига маслаҳат солди. Улар ҳам йўриқ қўришди. Косаларни икки қўлга кўтарганча, элчини олдинта солиб скифлар қабиласи бошлиғи ҳузурига ўзи келди. «Косаларни ўзинг тўлдири, йўқса халқининг гораг қиламан» деб дўқ урди Искандар. «Э, ер юзи шаҳаншоҳи Искандар! — деб сўз бошлади оқсоқол. — Бу қўзлар тоабдай оқиқ экан, дунё молига тўймайди. Шу боис косалар ҳам сийму зарга тўлмайди. Бу қўзлар юмилгандан сўнг унга олтин эмас, бир ҳовуч қора туپроқ солсанг ҳам тўлади, ҳам тўяйди». Шундай деб оқсоқол ердан икки ҳовуч туپроқ олиб косаларга тўқнади, қўзлар юмилди, косалар тўлди. Искандар саҳро оқсоқоли ақлига тая бериб, скифлар юртига истило этишдан воз кечди, келган йўлидан ортга қайтди.

Бу ривоят Кўхна Турон элида тўқилган. Асли кейинчалик тарих ривоятларига айланган. Искандар Турон элига очқўзлик билан истило этди... Кўхна Турон осмонда қора булутлар кўп марта чурх урди. Шаронга қўлаб, илчаним мўътадил, оқар суварлари тоза ва тиниқ, ерлари ҳосилдор, йилловлари шифобахш, фараҳбахш бўлган Кўхна Турон диёри қадим-қадим замонлардан бутун дунёнинг подшоҳлар, лашкарбошилар диққатини оҳанрабодай тортиқлига беғиш эмас. Бироқ ўлқанинг ана шу қўзалиги, бойлиги, унинг бошига овуғича қўлатлар солмади, дейсизми?

Эраминдан аввалги VI асрда Эрон Аҳомонийлари бошқаришда икки юз йил ўтгандан сўнг 329 йил Искандар Зулқарнай (Зуларнай — арабча Зу — эга, Қари кун, қишқи ва кун ботиш томон, дунёнинг ҳар икки учи. Ай — иппилик қўшимчаси сўзларидан олинган бўлиб, у «Иккала томоннинг эгаси» деган маънони билдиради) катта қўшни билан Турон заминига юриш қилди, бойликларимизни талади, одамларимизни ўлдирди. Эри истаганлар шайх бўлидилар. Лекин ҳар қанча зуравонлик, талон-тарожлар халқ иродасини буза олмади. Бунинг моҳияти, — маънавий куч-қудратнинг қаҳрамонона ўтмиш билан пайвандланганлигидир.

Македония ҳукмдор Филипп II даврида (359-336) иккидан ва ҳарбий ғайратдан қудратли давлатга айланди. 338 йили Македония раҳбарлиги остида умумиёмон иттифоқи тузилди, Эронга қарши уруш очиб эълон қилинди. Аммо урушга тайёргарлик пайтида 336 йилда Филипп II тўсатдан вафот этди. Тахтга ўғли Искандар ўттириди. Ғарб манбаларида Александр Македонский, шарда Искандар Зулқарнай номи билан афсоналарга буянган машҳур бу киши қисқа муддатларда Ғарбу Шарини истило этти, тарих саҳнасида 33 йил ишди.

Филипп II ўғлининг доно ҳукмдор ва моҳир сарнада бўлиб етишгани кўзлаб, Искандарни даставвал машҳур қилади. Аристотель (Арасту) тарбиясига берди. Арасту қўл остида 13 йилдан таълим олган Искандар тарих, география, фалсафа, ҳуқуқ, ахлоқ фанларини чуқур ўзлаштирди. Айни маҳалда отанининг ҳарбий юришларида қатнашиб, 16 йилдан ариянга қўмондонлик қила бошлади. Искандар отаси ўлгандан икки йил кейин (334 йил) ўша пайтда Шарқу Ғарбни титратиб турган Эрон Аҳомонийлари давлатига қарши 30 минг пилда, 5 минг отлик, 160 кема билан урушга кирди. Шу тариқа Дунай дарёси соҳилларидан Ҳинд мамлакатига қўзғалган ерларини ўз тасарруфига олган ўша пайтда ер юзидангиги катта Искандар

қандар салтанатининг илк тонги бошланди.

Искандарнинг режаси Сўғдни қўлга киритиш бўлгани учун у жадал Нахшаб (Ҳарши), Мароқанд (Самарқанд), сўнг Сирдарё бўйларига қараб янтилади ва ҳозирги Хўжаанда бостираб келади. Искандар йўлма-йўл забот этилган шаҳарларга ўз қўшинларининг бир қисmini қолдириб кетади.

Сирдарё бўйларида, Уратепа ва Зомин тоғларида яшовчи сак қабилалари эраминдан аввалги 329-йилда Искандар қўшинларига қаттиқ қаршилик қўришди. Танаис (Сирдарё) соҳиллари томон жадал келатган Искандар қўшинлари сакларнинг жуда кўплаб тепалиқларини қўриб қилиб айлантириб, душмандан ҳимояланиш учун қўрған истеҳкомларини қўриб беҳад ҳайратланидилар.

Искандарнинг ўзи эса воҳанинг хушманзара табиятига жуда мафтун бўлган. Ҳатто, жангга киришдан олдин Сирдарё маназарларини мийриқиб томоша қилган. Айрим манбаларда қўриштирилганча, Уратепа ва Зомин тоғлари этаклари чорвачилик билан шугулланувчи баъзи қўчманчи қабилалар Искандар қўшинига ҳомийлик қилган. Уларни бирмунча вақт озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаб турганлар. Искандар қўшинига таъминоти билан қарши турган айрим қўчманчи қабилалар бирин-кетин бирлаша бошлаган. Тарихдан маълумки, ана шу қўчманчи қабилалар уюшиб, эраминдан аввалги III аср бошларида қудратли Қанг давлатини тузадилар ва кейинчалик Искандарнинг меросхўрлари — Селюкларнинг Юнон-Бахтар (Бақтрия) давлатини талфатта учратишга ҳисса қўшдилар.

Бир қўлида Оврупои, бир қўлида Осиёни ушлаган фотиқ Искандарнинг беҳисоб лашкарлари ҳужумига Турон заминининг бир қадар қашшоқ, лекин ҳақиқаттўй қамвлари — бохтарлар, саклар, сўғлар, масагетлар дош беролмадилар. Искандар тез фурсатда Яксарт (Сирдарё) атрофидаги қалъа ва қўрғонларни ишғол этди. Аммо Яксарт соҳилдаги Киропол (Хўжаанд ва Уратепа оралиғида) шаҳрини эгаллаш қийин келди. Шаҳарнинг қалъа деворлари сой ўзанига тўшаган эди. Бошқачилар қалъанинг сой ўзанидан кириб борадилар. Арриан маълумотларига кўра, шаҳар ичида 18000 жангчи бўлган, уларнинг 8 мингта қирилган, қолганлари шаҳар ўрдадига қамалган. Бу жангда македонияликларнинг анча қисми талфат қўриди. Шундай бўлса-да, Искандар ўз мақсадини амалга оширди. Сўнгра у дарё яқинидаги тепалиқлардан бирига мудофаа қўрғонини қуришни буюрди. Қўрғон тепада қуриб битказилди. Икки-ичкик уйлардан иборат ўзига хос шаҳар бунёдга келди. Бу шаҳар ўша даврда «Искандар қўрғони» деб аталар эди. Ҳозирги Бекобод яқинидаги Мутол тоғи этакларида ва Фарход тоғи қоялари ёнида ҳам Искандар қўшинларининг қалъа ва қўрғонлари бўлган.

Турон заминидан Искандар истилосига қарши жанглар уч йил давом этди. Искандар Эронни осонгина қўлга киритган эди. Туронни эса қаттиқ талфотлардан эвазига қаричма-қарич эгаллади. Бўйсунмаган Сўғднинг яқинида 120 минг беғунох одамни қириб ташлади. Шерқурак Спитамен Искандар қўшинига қўл талфот келтирди. Спитаменни масагетлар ва саклар қўллаб-қувватлади. Мароқанда кетма-кет ҳужум қилган Спитаменга қарши Искандар 328-йили Сирдарё бўйларидан қўшимча куч юборишга мажбур бўлди. Жангда енгилган Спитамен қўл ичкарига чекинади.

Искандар Мароқанда Спитамен яна ҳужум қилиб қўлдан хавфсизраб, 328-йилги кишини Амударё ортида Бахтар заминидан, ҳозирги Мозори Шафр яқинидаги Зармасп шаҳрида ўтказишга қарор қилди. Унинг ҳузурига ҳарбий ва сиёсий алоқалар ўрнатиш мақсадида Хоразм ҳукмдори Фараман элчилари келди. Фараман ўз ёрлиғида агар Искандар Насийн бўйи қабилаларига қарши уруш очса, бир ярим минг отлик аскар ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан ёрдам беришини маълум қилган эди. Айни маҳалда Искандар Бахтарани, Сўғд маҳаллий амалдорлари, шимолидаги қўчманчи шаҳ қамвлари оқсоқолари билан келишув суҳбати тузди.

327 йил баҳорда Искандар энг охириги рақиб Спитаменни ер юзидан қўқотиш мақсадида унинг марта Мароқанд томон йўл олди. Ундаги маълумотлар бўйича Спитамен Сирдарё атрофларида юрган эди. Тоғ қопларига киришни олган маҳаллий халқ Искандар аўлидан қўриқиб, қўл томон чекина бошлади. Искандар ўзи қўйган ҳоким ва амалдорлардан Спитаменни топиб беришни талаб этиб, халқни қатлом қилишда давом этди. Воқеа Искандар ўйлагандан бўлиб чиқмади.

* Хунари қўзаллар

КЕЛАЖАКНИНГ

КАЛИТИ—

МЕҲНАТДА

айландик. Шунинг қувонарлики, ҳар хил хунаремандлик устаконалари ҳам бозорга ўзига бир файз киритди. Қўпчилик ҳаридорлар қиройли қилиб аслаган сандиқлар, шерқона нақшлар билан безатилган бөлмачаклар олдида тўпналиб туришди. Лекин менинг диққатимни кўпроқ темирчилик устаконаси тортди. У ердан сиз ўзингиз хоҳлаган нарсанингизни топишингиз мумкин: теши, кетмон, қарнай, пичок, болта, агар... Албатта уларнинг саногига етиб бўлмайди. Лекин халқ хунаремандлар аслаган буюмлардан миннатдор. Бунинг ҳаридорларнинг тез-тез келиб туришидан ҳам билсангиз бўлади. Биз ҳам мана шундай темирчилик устаконаларидан бирига киришдик.

— Ассалому алайкум, отакин, — Валлаюкум асалом, келинг ўғлим. — Отақон, ўзингизни таништирсангиз... Мен Мақсуджон ҳожи Исмоилқовчан. Кўп йиллардан бери мана шу темирчилик касбин қиламан. Мана бу падаридан қолган ота хунари. Бизнинг отамиз «бололарим, бекор юрмаларинг. Ўқийдиган бўш бўлишларинг билан бу ерга келла-

— Ҳа, бор. Шогирдларимнинг ҳам баъзилари ўзлари шогирд чиқаришпти. Ҳозирги кунда шогирдларимнинг шогирди ҳам ўзи мустақил ишлайпти. Уларнинг оталари олдинки келиб: «Раҳмат сизга. Болаларимга хунари ўргатиб, уни тўғри йўлга солдингиз. Сиздан бир умр миннатдоримиз», — деб менга айтиб кетишарди. — Мана янги 1994 йил кириб келаяпти. Тошкентлик ҳамшаҳарларимизга қандай истақлар билидирган бўлар эдингиз!

— Авваламбор ҳаммани Янги йил байрами билан табриклияман. Соғ-омон бўлишсин, дустурхонимиздан кут-барака еримасин. Ва энг асосийси юртимизда доимо тинчлик барқарор бўлсин. Менинг ёшларга оғина тиланим бор эди. Халқимиз бежиз «Хунари-хунаридан унари дейишмаган. Мана мен ҳам мана шу қўлимдаги хунари туғайли бу йил муборак. Ҳақ сафарига бориб, Ҳожи бўлиб келдим. Отанинг армон бўлиб кетган орзуларини менда ушладим. Янги йилда ўйлаганим, мамлакатимиз гуллаб-яшнайдиган, Ўзбекистонимизнинг келажаги буюк. Лекин шу келажақ буюк бўлиши учун биз ҳозирдан ҳалол меҳнат қилишимиз керак. Ана шундангина биз бу порлоқ келажақни яқинлаштирамиз. Ва энг асосийси бу келажақда виждонимиз қийналмасдан, эркин яшаймиз. Менинг тилкларим шу.

Биз Мақсуджон Ҳожи отанинг устаконаларидан узоқлашар эканмиз уларга сиздасаломатлик тиладик. Ана шундай хунаремандлар бўлган автанимиз ҳеч қачон кам бўлмаслигига имон келтирдик.

Беҳзод ХУЖАЗОДА.

Шаҳримиздаги 63-умумтаълим мактабда болаларнинг она табиятга бўлган муҳаббатини сайқаллаш ниятида турли-туман тўғариқлар ташкил этилган. Бу ерда болалар гул ўстириш, балчиқ

қўш боқиш, ноб ҲИМЛИКЛАР ПАВВАРИШЛАШ СИРЛАРИДАН ВОҚИФ БЎЛАДИЛАР. МАЛАКАЛИ ҲИМЛИКЛАР МАНСУР ИБРОҲИМОВ ВА АҚРОМ МУҲАМЕДОВ ҲИМЛИКЛАРНИ УЛАР БИЛАН БАНОС

ИДИЛ ҲИМЛИКЛАРИ. СУРАТЛАРДА: ЁШ БИОЛОГЛАР МАНСУР ИБРОҲИМОВ, РАВИЛЬ АЛБЕКОВ СУРАТЛАРИ.

* Наботот оламида

ХОСИЯТИ БИР ОЛАМ

Шолғомнинг ёввойиси ва богда эсадигани бўлади. У кўп мамлакатларда етиштирилади. Шолғом озиқ-овқат маҳсулоти сифатида истеъмол қилинса-да, даволоччи восита ҳам эканлиги бироқ унутилган. Ваҳоланки, у бир қатор хасталиклар учун шифобахшдир.

Шолғом илди-меваси таркибиде 9 фоз қанд, минерал тузлар, дармондорилар, каротин, оқсил, қанбон суварлари, эфир мойи, калий, кальций, фосфор, темир ва би микро ва макро элементлар сақлайди. Абу Али ибн Синонинг ёввойи шолғомнинг уруғини қўйиб боғласа ёки осиб қўйилса, елларни ҳайдайди. Сув ва туз билан қайнатилганда

озиклиги кам бўлади. Унинг энг яхшиси семиз гўшт билан қайнатилганидир. Шолғомни олиб ичиниб ўйиб, уму билан гулмолини солиб қўйма қўйиб эритилгани тегири хасталиклари, совуқдан пайдо бўлган ва прага айланган бриқларга наф беради. Қайнатиб пиширилган шолғом ҳам шундай таъсир қўрилади. Семиз гўшт билан пиширилган шолғом қўриқчи ва томоқни юмшатади. Шолғомни пишириб ёхуш хомиш ҳолича истеъмол қилинса, қўзга фойда, нафас йўли хасталиқлари, юрак бехаловат бўлганда ақойиб маълум бўла олади. Шолғомнинг асал асал билан аралашган шарбати йўталга барҳам беришда, ҳарорат

қўтаришганда, томоқ огриғида фойда қилади.

Шолғом парҳез — даво сифатида гипацид гастритда, ўт-сафро йўлида, спастик колитларда тавсия этилади. Унинг яллиғланган қарши қўлланганидан оғриқ қолдирувчи хосияти бор. Шолғомдан маълум тайёрлаш (бодон майдаланган), устига бир стакан қайноқ сув солинган ва 15 дақиқа қайнатилди. Тайёр бўлган қайнатма арслонқўйруқ ёки тоғ сумбули билан қўшилган ун уйқусизлиқда яхши омил сифатида қўлланилади.

Шолғомни хомишгича ейиш қабзатида фойдали. Меъда ва ичак ўткир яллиғланган пайтда, меъда ва ун икки бармоқдан ичан ярасиқа мубтало бўлганларга ун хомишгича истеъмол этиш тавсия этилмайди.

МИРЗАШАРИПОВ, дориншунос.

КАШФИЁТЛАР ТАРИХИДАН

Маълумки, шамол жуда улақан энергия манбаи ҳисобланади. Ер юзидан содир бўлувчи жами шамолларнинг энергияси бутун сулқларнинг гидроэнергиясидан 100 баробар кўп. Таққослаш учун бир мисол келтирайлик. Бутун ер юзиде 1987 йили ишлаб чиқилган электр энергияси 1013 киловатт соат бўлиб бу йиллик шамоллар энергиясининг тахминан 0,3 фозини ташкил этди.

Шамол барча энергия турлари каби қўш энергиясининг хосиясиди бўлиб, у табиятдаги иссиқлик алмасишини ҳодисасининг улар конвенция тарзида намоён бўлишидир.

Шу сабабли шамол энергиясидан қадим замонлардан бошлаб инсоният фойдаланишга ҳаракат қилган, оддийгина донни ҳас-қўлардан тозалаш, уни янчиб ун

қилиш мақсадида ёки денгизда сузиш учун шамолдан фойдаланилган. Дастлабки шамол тегиримони Шимолий Европада 805 йили қурилган.

Шамол энергиясидан фойдаланиб электр энергияси ҳосил қилувчи шамол электростанцияси эса дастлаб 1895 йилда Данияда қурилган.

Ҳозир ер юзиде турли қувватга эга бўлган шамол электростанциялари манжуқ бўлиб, ҳар бир электростанцияда ўнлаб, ҳатто юзлаб шамол парралари ўрнатилган шамол миноралари бор. Бу миноралардаги генераторлар турига қараб 2 киловаттдан 3000 киловаттгача электр энергияси ҳосил қилиш имконига эга.

ВОҲИД ВАЛИЕВ тайёрлади.

* Улугбек
осмониСАМОДАГИ
АЖИБ
ТАСВИРЛАР

Ўтмишдан бизгача етиб келган манбаларда ёритилганнинг нафақат кўндалар, самовий ҳодисалар баён, балки юлдузлар гуруҳи номларига монанд қиёфаларни ифодаловчи тасвирлар ўрин олган. Улар ҳам илмий, ҳам санъат асари сифатида жуда ноёбдир.

Мирзо Улугбек дастхати муҳланган ана шундай китобларнинг бири Абдурахмон Суфийнинг «Китоб ал-навокиб ас-собиъа» («Ўзгалмас юлдузлар китоби») асаридир. Бу рисола ҳақида Улугбек «Зиқи жадиди Қурағоний»да қуйидагича баён этади: «Абдурахмон Суфий Турғун юлдузларини аниқлаш тўғрисида махсус китоб ёзган, барча олимлар унга мурожаат қиладилар ва уни қабул этадилар. Биз эса юлдузларнинг осмон курашлари ҳолатини кузатишга қадар улар ҳақида Абдурахмоннинг китобидангина асосланамиз».

Ибн Юнус, ал-Беруний, Насриддин Тусий, Улугбек каби машҳур фалакшунослардан бири бўлиш Абдурахмон Суфий Абдурахмон ибн Умар ибн Муҳаммад ибн Саҳл ас-Суфий аш-Роғзий хижрий 291 йил 14 муҳаррам (милодий 903 йил, 8 сентябрь) оидда Эрронинг ҳозирги пойтахти Тохрон яқинидаги қадимий Рай шаҳрида таваллуд топган. Бу даврда Яқин ва Урта Шарқда фалакийёт илми низоҳатда тарқаб турган, кўна юнон ютуқлари таъминлаш элаштирилган ва самарали натижаларга эришилган эди. Бу давр жаҳонга, тарихда табиий фанларнинг камолотига жиддий таъсир кўрсатувчи кўп қабил аҳолининг етказиб берган, Бувайхилар сулоласи оид олимлари қилган кесалари камолотга етган ас-Суфий, асосан Исфаҳон, Шероз, Бағдодда яшаган. Аниқ даярда Яқин илмий марказларга маскан бўлган бу шаҳарларда замонасининг нуфузли алломалари бўлиш фалакшунослардан Абду Қосим ал-Аълам, Абу Саҳл ал-Қурағоний, Абу Саъид ас-Сиджизий, Нозид ибн Яман ал-Қосси, Абу Қосим Фулом Суҳайл, Абу Қосим ал-Мужтабилар ҳам бўлишган. Олимнинг илмий ютуқларини таъдид этган ўз таълиқотларида, кўп қабил асарларида баён этган Абу Райхон Беруний «Геодезия», «Қонуни Матсудий» асарларида эллиптикнинг экватор текислигига огмаллик бурчлигини, тенг кунлик нуқталарининг ўрнини, ёғи ва қишки қуёш турғунлиги вақтларида, Қуёшнинг уфқдан баландлигини аниқлашда Абдурахмон Суфийнинг ўз сафоқларига раҳбарлик қилганига эътиборни қаратади. Само ёриткичларини моҳир кузатувчиси, зукко назарбети, астрономик асбобларнинг истеъдодли ихтиросчиси бўлган Абдурахмон Суфийнинг, ўрта аср тарихчиси Абул Фараҳид таъкидлашча, ҳужмдор Абул ал-Даула фахр билан юлдузларнинг ҳолати ва ҳаракати илмида ўзини устози деб ҳисоблаган.

Милодийнинг 986 йили 25 майда Абдурахмон Суфий вафот этади. Булган олимдан авлодларга мерос бўлиб ўш-бу асарлар қолган: «Астролябия билан ишлаш китоби» («Китоб ал-амал бил-астурлоб»), «Осмон глобуси билан ишлаш китоби» («Китоб ал-амал бил — кура»), «Юлдузлар ва уларнинг ҳужмлари тўғрисидаги фанга кириш китоби» («Китоб ал-Маҳал илм анжум ва аҳкам»), «Айниқса «Собит юлдузлар китоби» («Китоб ал-навокиб ас-собиъа») муаллифга оламшумул шукрат олиб келди. Бу асарда Птолемейнинг 48 юлдуз туркумини ташкил этувчи 1022 та юлдуздан фарқли, 1017 собит юлдузларнинг тақсирлигига жавобли, чункики самоддаги юлдузларнинг эъритиси, юлдуз гуруҳлари қиёфалари ажабтовур тасвирланган.

Маълумки, аждодларимиз асрлар давомида осмондаги ёриткичларнинг тусига, ҳолатига, гуруҳларига кўра фарқланганлар. Қуёш, Ой, сайёралар, қўзғалмас юлдузлар ва юлдуз туркумлари ўз навбатида ўзига хос номлар билан аталган. Масалан, катта Аёш юлдуз туркумида юлдузларнинг жойлашishi бўйича аёш қуёшаси тасвирланади. Шунингдек, Оқуш, Андромеда ва бошқа юлдуз туркумлари. Абдурахмон Суфийнинг «Турғун юлдузлар китоби»да ана шу юлдуз туркумларининг расмлари шарҳона қиёфа олган. Нафақат илмий, балки аjoyиб санъат асари бўлган суратлар билан безатилган бу китобда осмондаги ҳар бир юлдуз туркуми илк бор яқин хил таразда: замонадги кузатувчига улар кўндалар осмон курашда қандай қилиниши аёш этирилган.

Абдурахмон Суфийнинг «Собит юлдузлар китоби» академик Г. Н. Матвеевнинг қайд қилишича, шарқ ва гарб олимларининг ижодига кучли таъсир кўрсатган. Жумладан, Абу Райхон Беруний «Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар», «Қонуни Матсудий» ва бошқа асарларида.

Машҳур фалакшунослардан ибн Юнус, Закарӣ ибн Муҳаммад ал Қазвиний, Қутбиддин Шерозий, Насриддин Тусийлар «Собит юлдузлар китоби»га мурожаат қилганлар. Бу асарнинг Улугбек кутубхонаси учун махсус кўчирилган кўлемаси бизнинг қўндаларимизга сақланган қолган. XII—XIII асрларда рисола тилларига таржима қилиниб, кенг ёйилди. Буюк немис муассари Альбрехт Дюрер (1471—1528) юлдузлар осмони ҳақида Абдурахмон Суфий суратини Юнон шoirи ва олим Арат (милоддан аввалги IV—III аср), Рим фалакшуноси Мелелай (милоддан аввалги I аср) ва буюк Птолемей (II аср)ларники билан бир қаторда кўндалар юлдузлар аёш этган осмон глобусини ушлаб ҳаётга чўмган ҳолда намойиш этган.

Савдбахром АЗИЗОВ,
фалакшунос.

* Билиб қўйган яқини

МАТБАА ТАРИХИДАН

Ўрта Осиёдаги дастлабки босма китоб рус сайёҳи Н. Северцовнинг Чу ва Норин дарёлари тўғрисидаги асари бўлиб, 1868 йили Туркистон ҳарбий округининг босмахонасида нашр этилган. 1871 йили эса шу босмахонада биринчи ўзбекча китоб — араб алифбосидagi «Таърих» чоп қилинди. Бу босмахона учун асбоб-ускуна ва ҳарфлар Россиядан келтирилган.

Матбавачилик ишлари дастлаб Тошкентда вужудга келиб, кейин Ўрта Осиёнинг яқин шаҳарларига тарқалди. Ичкилобга қадар Ўрта Осиё ва Қозғистон ҳудудига 90 та хилом-хил босмахона, тошбосма ва муқовасотчи устодоналари ишлаб турган.

Дастлабки ўзбек матбавачилари ва матбавачиларнинг жонбозлиги туфайли Туркистон халқаро «Муноси» девонини, Навоий «Хамса»си, Бедил ғазаллари ва бошқаларини ўз она тилларида қўйишга муваффақ бўлишди.

1920 йили Фукарлар уруши даврида Совет Россияси Туркистон учун босмахона жиҳозлари, ҳарф ва доғоз аяратини туфайли Тошкентда Туркистон Автоном Республикасининг Давлат нашриёти ташкил қилинди.

Бул пайтга келиб полиграфчи ишчиларнинг сони 1500 кишига, шу жумладан, маҳаллий миллат ишчилари сони 102 кишига етди.

1924 йилда Ўзбекистон Республикаси Давлат нашриёти ишга тушди ва барча полиграфчи корхоналари унинг раҳбарлигида ишлаб бошладилар.

1933—1937 йилда Тошкент полиграфия комбинати, Тошкент доғоз комбинати ва бошқа давлат корхона ва муассасалари ташкил қилинди.

1949 йили Тошкентда Офсет босма фабрикаси қурилади.

60-йилларда нашриёт полиграфия ва китоб савдоси бўйича Ўзбекистон Давлат қўмитаси ташкил қилингандан кейин республикада матбуот иши анча юксалди.

1978 йилда «Матбуот» Тошкент полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмаси вужудга келди.

Кейинчалик «Радуга», «Намалар», «Чўпон» каби нашриётлар иш бошладилар.

Алқаб АЛИЕВ
тайёрлади.

ҲАР БИР аёл дастурхон тузатар экан, энг аввало унинг сийрига ва кўк рангли матодан бўлишга эътибор берсин. Тоғза сонча, пичон ва қопиллар, чойлар, гул пичоқлар дастурхон атрафиданларга ажиб руҳ бағишлайди. Мабодо, дастурхонимиз тўқис-туғал безатилса-ю, хонамиз бесаранжом бўлса, айтайлик жавонларда бетартиб терилган идишлар, деворларда иллинг кийим-кечаклар ёки сопол кўзага солинган доғоз гулларнинг чанги... Кўзага ташланса иштакча бўғилди. Шунингдек, кун бўйи дастурхон тузатаман деб пишириқ-қуйдириқлар билан овоза бўлса, ўзимизга қарама-қарсак, фарзандларимизни ювинтириб-қийинтирмас а қ, қандай байрам руҳи кириб келсин хонадонимизга?

Дастурхоннинг кўрки нон билан. Айтайлик, картошкани бир ҳафта тинимсиз истеъмол қилсак, меъдага тегади. Лекин нонин... Дастлаб нон ҳақида. Сиз нон қачон пайдо бўлганини биласизми? Олимларнинг тахминча, 15 минг йилдан ошди. Тўғри, нонлар узок ўтмишда ҳозиргидан фарқ қилган экан, Яъни нон аниқлаб жойлаштирилган доннинг қизартириб пиширилган бурдалари бўлган. Беш-олти минг йил алгари қадимий Мисрда нон иккинчи марта дунёга келди, десак яқинлашмаймиз. Бу ерда кишилар хамирига мўъжизакор кучга эга бўлган аичиқи ва қатъий таркибидagi моддалардан фойдаланган ҳолда ошириш йўли билан юмшатиш ҳам истеъмол қилинади. Унинг таркибига 60—65 фозгача қанд бор.

Марказий телевидение орқали тез-тез кўрсатилаётган фарзандларимизнинг иш-тахсини очайтган «Синкерс», «Баунти», «Твикс» лардан нарироқ юриб, уларнинг ўрнига хурмо билан болаларимизни сийласак, фойдалан ҳоли бўлмайди.

Бекларимиз дастурхонини, «ошган нонлар» билан безатар экан, помидор билан турли газанлар қилишни ҳам унуттирмади. Помидорнинг асли номи мексикача «томатиль» бўлиб, сўнг италиялар унч «томат-ора» деб атаганлар. Матноси «олтин олма» дегани экан. Қримликлар унч «мухаббат олмаси» ҳам дер эканлар. 1850 йилда бир ботаник олим унч Петербургда олиб келиб, теплицада ўстирди. 1851 йилда эса «мухаббат олмаси» Ўрта Осиёга ҳам кириб келди.

* Уй бекалари, сизлар учун

ДАСТУРХОН ТУЗАШ
ҲАМ САНЪАТ

Дастурхонимиз Шарқ хурмосини етиштиришга катта эътибор берилаётган бир даврда хурмо билан ҳам яшаш керак. Айтишларича, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом битта хурмо ёб кунни ўтказган, рўздор юрган эканлар. Хурмо мевасининг хушбўй ва ширалдорлиги, унинг таркибига 15—20 фоз қанд, асосан глюкоза ва фруктоза борлигини, хурмо меваси янги узилгани ёки туршак ҳолида ҳам истеъмол қилинади. Унинг таркибига 60—65 фозгача қанд бор.

Марказий телевидение орқали тез-тез кўрсатилаётган фарзандларимизнинг иш-тахсини очайтган «Синкерс», «Баунти», «Твикс» лардан нарироқ юриб, уларнинг ўрнига хурмо билан болаларимизни сийласак, фойдалан ҳоли бўлмайди.

Ҳаридорларни бу шоколадларни сотиб олишга даъват этаётган эканлар, бу даъватда ўзига хос қувлик ҳам бордир. Чунки четда тайёрланган бу ширинликларни тановул қилиш вақти бирмунча эскириб қолган. Эҳтимол, улар бизга етиб келгунча ҳам эскирибдир. Дастурхонимизнинг яна бир беағи бодомдир. Бодомнинг аичиқи ва ширин турини учрайди. Мағзида кўп миқдорда мой, қанд ва оқсиллар бор. Аичиқ бодомнинг мойи астма, йўтал, кўкрак огриғи, қулоқ, қорин

ва ўпка касалликларини даволашда ишлатилади. Ширин бодом мағзини эса қанд билан бирга янчиб, қувватлик, ўқусланиш, бош огриғида еиш бутурилади. Ширин бодом мағзи тўғрисида қайнатмаси қизамиқ чиққан болаларга асқотди. Дастурхонга бодому ёнғоқлар, жийда олмавларини қатор қилиб тарақанман, бехитёр турмуш ўртоғининг йорқда хурмодан спирт олиш йўлга қўйилди. Бразилияда шакарқамишдан спирт олишганимиз деган гапни ёдимга тушди. Тўғри, бу ширинликнинг айримлари автомашиналарга ишлатилишга яракан. Йорқда хурмонинг қўлиги, шунинг учун ундан олинган спиртдан ёнғиқ сифатида фойдаланиш мумкинлигини тан олганим ҳолда бехитёр бай-

рам яқинлашганда эркакларимизнинг спиртли ичимлик истаб ва ишлаб қилишларини ўйлаб, ичкиликбозликни иллат, умр заволи эканлигини қайта ва қайта, тақдор ва тақдор айтган келди. Алкоголь нафас йўллари ёмон таъсир этади. У ўпканинг қон билан таъминланишини сусайтиради. Турли инфекцияларнинг ривожланишига шароит яратди. 75 грамм арақ ичилгандан кейин орадан ярим соат ўтгач, мушаклар кун 20—40 фозгача пасасли, меҳнат унумдорлиги ҳам сезиларли даражада қамалади. Улар ўртача ҳисоблаганда икки баърар тез ва тўрт баърар узоқ муддатта хасталикка чалинадилар. Ичкиликбозларнинг асариятида ошқоран яллиғланиши касаллиги авж олган. Уларда овқат ҳазм қилиш аъзоларининг беш баърар, ўпканинг, юракнинг тўрт баърар касалланишга мойиллиги юз беради. Бундай кишилар ўртача 15—20 йил кам умр кўрадилар. Бехитёр шу гаплар ҳаёлимдан ўтар экан, тилим ҳам тўхтамасди:

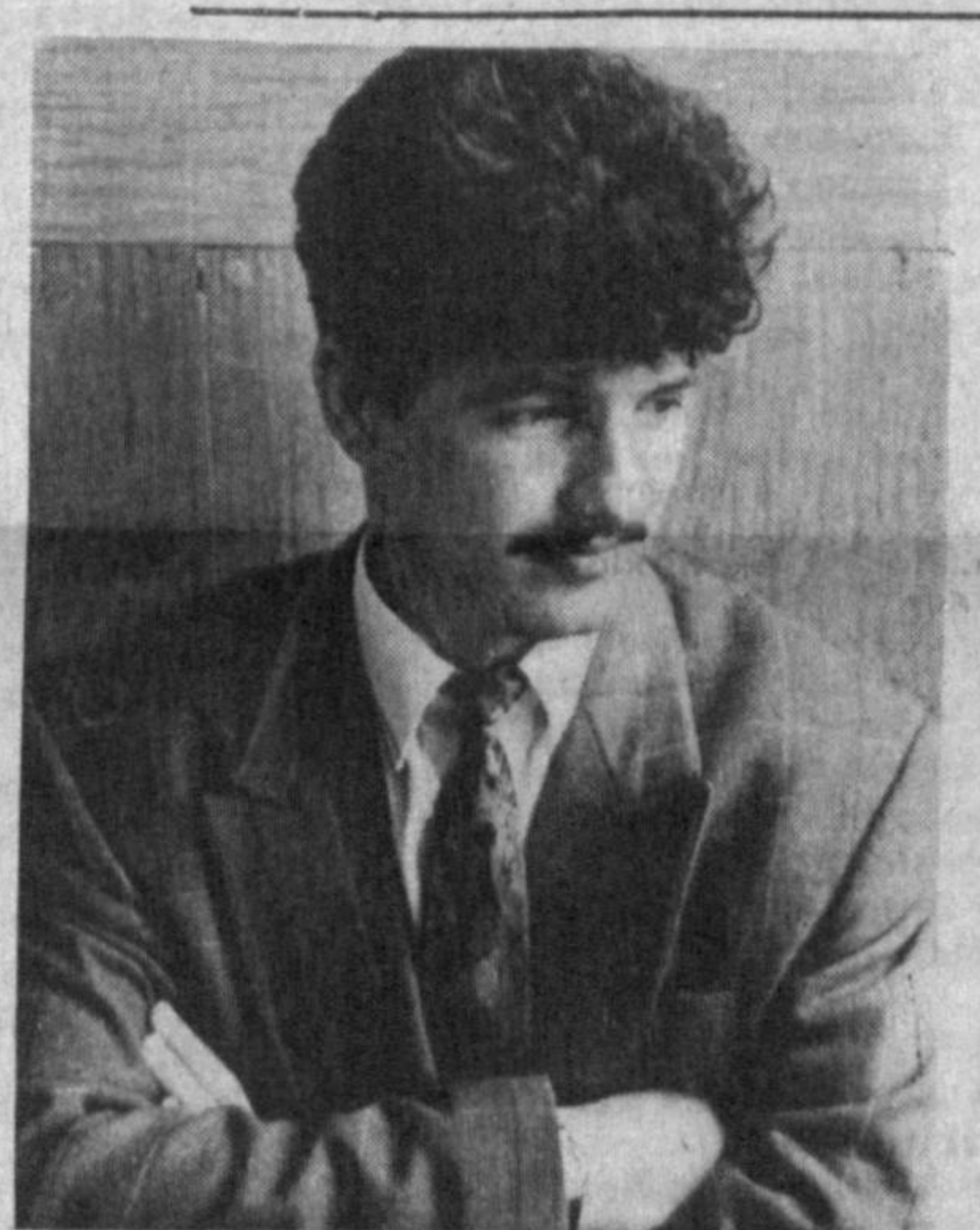
Бадмаста дамодам
ичимдонга не бахр,
ки одамийлик қатлуға
қан қандақ-қандақ заҳр.

Навоий бобомиз беш аср аввал битган бу сатрлар ҳақон ўз кучида, ҳақон ўз ўрнида. Лекин сир эмас, байрам баҳона бир яйрашайлик, бир ўйнаб-қўлишайлик дегувчи эркакларимиз кўлини ўргилсин ошу дилмани тайёрлаб, газак ишлаб қолдилар.

«Ош ҳам тайёр бўлди. Эҳтимол, норин-у, хасип ва мангилариди. У қандай таомлар бўлмасин, энг яқин таом, энг хушхўр таом пайғамбаримиз таъкидлаганларидек, қорингиз оқиб тургандаги еган таомингиздир. Ош бўлсин!

Умида АБДУАЗИМОВА.

билан Қобулда истиқомат қилишди. — Бошқа давлатларда юрғанда уйга хат ёзиб турасизми? — Ҳа, ақинда бир ўртоғимдан хат бериб юбордим, уйга. Онам ҳар хатига келгани, сени соғиндим, деб ёзди. Ҳозир ҳам у дарвозадан чиқиб, кўчага қараб турган бўлса керак.

* Жаҳон санъати
намояндалариАБАДИЙ
ЖИЛО БЕРАДИ

ат — инсоннинг табиий хусусиятлари сингари руҳга вобаста. У яқин қалбига абадий жило бераверади. Ҳама давлатнинг бош бармоғи — санъатдир. Одатда бошқа бармоқлар орасида энг кучли бош бармоқ бўлади.

— Болалигиниз, оилангиз ҳақида эшитишни хоҳлардик.

— Ўзим ҳақимда, оиламиз ҳақида ҳеч гапирмаганман. Айтишим мумкинки, мактабда болалигимда ёмон ўқиганман. Аммо яқин қўшиқ айтганман. Оилада 6 ўғил, 1 қизимиз. Мен иккинчи фарзандман. Отам Понистонда, онам уналарим

— Сизнингча замонавий йиғит, замонавий одам қандай бўлиши керак?

— Замонавий йиғит... одам... Замонасоз десам унча тўғри келмайдикун-а, аммо замонавий одам, фақат ҳа-ҳа, ёки фақат йўқ-йўқ демаслиги лозим. Яъни, кимда-ким кўпдан-кўп ростгўй, тўғри, ҳақиқатгўй бўлса-да, барбод бўлади. Замонавий, ақли бор одам «ҳа» билан «йўқ»нинг ўртасида, умуман, қаторнинг ўртасида юрсагина узоққа бора олади.

Шуниси қизиқки, Европа ва Америкада ўртада бўлишлик замонавийлик белгиси эмас, қолоқлик белгиси ҳисоблана-

Ёзувчи—муаллимлар меҳмони

Ҳозирги кунда ўрта мактабларда адабиёт ўқитишга катта эътибор берилмоқда. Янги дарсликлардан халқимизнинг сеvimли ёзувчи ва шoirлари, жумладан, Саид Аҳмад, Шукрулло, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ҳалима Худойбердиева ва бошқалар ижоди ўрин олган. Республика халқ

таълими назирлиги ва Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқармаси ташаббуси билан ўқитувчиларга қулайлик яратиш мақсадида ёзувчилар билан учрашувлар ўтказиш анъанасига айланиб бораётгани жуда қувончлидир.

Яқинда Республика Ўқитувчилар уйида Ҳама мукофоти совриндори, Халқ ёзувчиси Одил Ёқубов билан шаҳар тил ва адабиёт муаллимларининг учрашуви бўлиб ўтди. Бунда Тошкент давлат университети про-

фессори Озод Шарофиддинов ёзувчининг ҳаёти ва ижод йўли ҳақида батафсил сўзлаб берди. Халқ артисти Муҳаммаджонов «Улугбек ҳазинаси» романи ҳақида тўхталди ва Улугбек монологини ижро этди. Шoirлардан Миразиз Аъзам, Сафар Барноевлар ҳам сўзга чиқиб, шёрларидан намуналар ўқиб бердилар.

Учрашув сўнггида Одил Ёқубов дарсликларга киририлган «Диёнат», «Улугбек ҳазинаси», «Эр бошига иш тушса» каби асарларининг яратилиши, уларда қўйрилган асосий масалалар хусусида гапириб, муаллимларнинг қатор саволларига мукаммал жавоб қайтарди.

Маҳмуд ЗОИРХОН қиз.
Юнусов тўғрисида
274-мактабнинг олий тоғфали она тили ва адабиёти ўқитувчиси.

ди. Шунинг учун улар фақат олдинга чиқиш учун, биринчи бўлиш учун жонжаҳд билан тиришадилар. Замонавийлик ҳақидаги шу оддий хулосадан, таъбир жоиз бўлса, фикрдан ҳам Шарқ билан Гарбинг мутолғаю икки кўб эканлигини, уларни айналаштириш ёмон оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган қўлол ҳатоларини яққол англаш, «қўриш» мумкин.

— Қандай одамларни яқини, қандай одамларни ёмон кўрасиз?

— Бой бўлса-да яқинлиқ қилмайдиганларни ёмон, камбағал бўла туриб яқинлиқ қилганларни яқини кўраман.

— Тўсатдан сўраб қолсан, энг яқин кўрган каломингизни фаромуш қилиб қўймайсизми?

— Энг яқини кўрган гапим... бор: Тишлари йўқ одамгина бодомнинг соҳибидир.

— Мен бу «бодом»ни қақшишга уринаман.

— Бу кимнинг? — Ўзингизнинг гапигаъми ёки бирор жойда ўқиганмизми? Маҳмуд ийғична, олтинранг мурутини сийлаб, ўйлаиб қолди.

— Чамамда ўзининг гапим, — деди ўтирган ерида стулни гинирлатиб кўзгалли кўйarkan. Унинг оқсарниш чеҳрасидagi ифода биронинг чўнтагидан рўмолча ўғирламоқчи бўлган қўли ҳўл одамнинг ҳижолатини ҳақитини еслатди менга.

— Тошкентда ҳам концерт берайсизми?

— Йўқ. Биз ҳали бунга тайёр эмасмиз. Тошкентдагилар учун Аҳмад Зоирчалик таниш эмасмиз. Қўнчили ҳали бўлмайдилар. Бунинг учун оғина вақт бор.

— Кўпроқ нималар ҳақида қўйлайсиз?

— Севги, мухаббат, ҳижрон, айрилиқ, ватан, юрт ҳақида.

— Эгулганингиз эрта-кечи йўқ-ку. Лекин нега 25 ёшга уйланмай юрисиз? Шарқда одатда эрта уйланишди-ку?

— Уйимдан бошқа эрта уйланишнинг эрта бўлгани маъқул. Менга илсан, шу пайтгача бирор жойда мўмин макон топмадим. Гоҳ у шаҳарда, гоҳ бу давлатда. Натяжада уйланолмадим.

Сухбатдош Салим АШУР.

ҲАЗРАТ НАВОЙИ
ҲАҚИДА

Навоий ғазалиётдаги хизматларидан бири шу бўлдики, у ғазалиётда байтлар сирасини қатъийлаштириб, ғазал энг кам етти байтдан иборат бўлмоғи керак деб ҳисоблаган. 26000 ғазалидан 1700 дан кўпрогини етти байтлик қилиб ишлаган.

Навоий ўзбек мумтоз ғазалиётда дастлабки ҳақий шёрлар асосчидир. Шўхларнинг (кўпроқ салби) шайх ва зоҳидларнинг (сатирик) образларини яратди.

Мусамматлар ўзбек мумтоз шёриятида энг кўп тарқалган лирик жанрлардандир. Бу жанр А. Навоий ижодиётинда бошланади. У мусамматнинг ҳар икки турлида асарлар яратган.

Таркиббанд — шёррий жанр. Ўзбек адабиётинда или намунасини Навоий ижодида кўраман. Унинг Жомий вафотида 70 байтдан иборат асари таркиббанднинг энг яқини намунаси ҳисобланади.

Ўзбек адабиётиндаги соқийнома жанрининг энг яқини намунаси Навоийнинг «Фавоидул қиёс» девонига киририлган 158 байтлик асарини кўрсатиш мумкин.

Навоий ўзбек ёзма адабиётда шёррий усул (XV асрдан) форс-тожик сўзи Чистон (Чист-нона-он) лирик жанрнинг дастлабки намуналарини яратиб, унинг адабиётдаги ўрнини қонулаштирган ва «Бадоеъуль-васат» девонига ўнча чистон киритган.

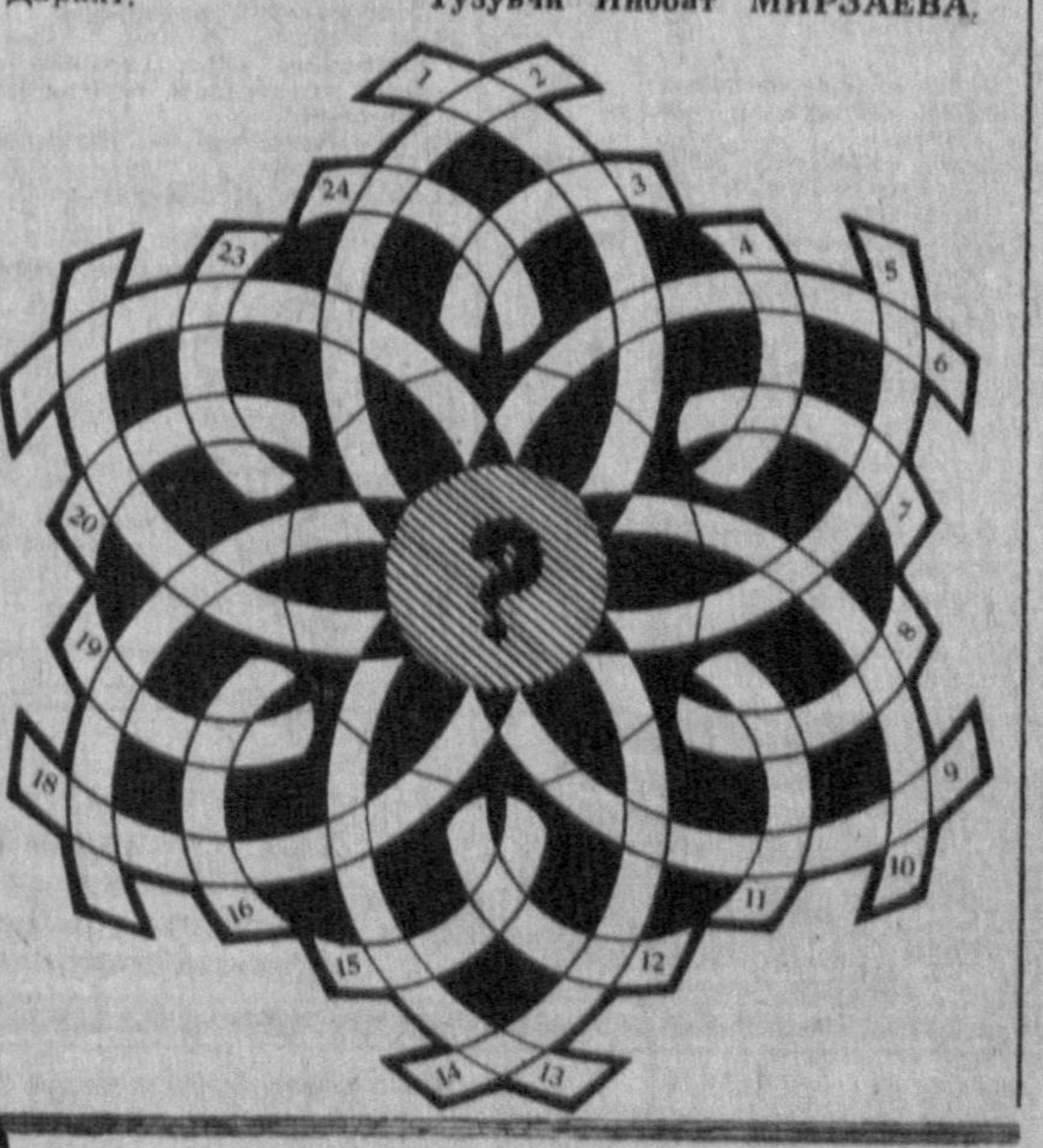
Қитъа арабча сўз бўлиб, бўлак, парча маъноларини англатади. Қитъа ўзбек мумтоз шёриятида кенг тарқалган жанрлардан биридир. Хусусан, Алишер Навоий ижодиётинда бошлаб катта ўрин эгаллайди. «Ҳазоинул-маоний» тўламини шoirнинг 503 байтдан иборат 210 қитъаси кирган.

Мавлоно Муҳаммад Муаммоний фақат муаммо ёзиш билан шугулланган бўлса, Навоий ўзбек тилида 50 дан ортиқ муаммо ёзган ва уларнинг ҳаммасини «Наводируш» — шабоб»га киритган. Бу муаммолар мазкур жанрнинг ҳамма талабаларига жавоб берадиган энг яқини намуналарини ҳисобланади. У форс-тожик тилида ҳам муаммолар яратган бўлиб «Девони Фоиъи» тўламига 400 га яқин муаммони киритган.

Ашвар МИРЗАЗОДА.

* Ёш вақтларда
ТОПҚИРЛИГИНИГИЗНИ СИНАБ КЎРИНГ

1. Атоқли тожик шoirи. 2. Отелло ролини моҳирона ижро этган актёр. 3. Шер. 4. Ўғил болалар исми. 5. Дашт, қўлу-саҳро ўсимлиги. 6. Республикадаги футбол командаси. 7. Юмористик адабий жанр. 8. Мева. 9. Сабавот экни. 10. Мумтоз адабий жанр тур. 11. Рақам, сон. 12. «Қат-қат тўли, қарин бўли» (Топпиш). 13. Электр қувватини ўлчайдиган асбоб. 14. Ўзбекистондаги дарё. 15. Ғазлама хил. 16. Алифбо тартибидagi тўплам. 17. Самарқанддаги меъморий монумент. 18. Грузин мумтоз ёзувчиси. 19. Жуғрофий томон. 20. Шёрнинг ҳар бир сатри. 21. Республикадаги шаҳар. 22. Қишлоқ ҳўжалик анжумани. 23. Шoir. 24. Дарахт.

Бош муҳаррир: Э. М. ЭРНАЗАРОВ.

Хафталик кўрсатувлар

Душанба, 10. I

● УЗТВ I

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 «Бугун». Ахборот кўрсатув.
18.10 «Фарғонанинг мовий ҳалқаси». Телефильм.
18.20 «Ешлик» студияси. «Истеъдод».
18.55 Эълонлар.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 Эълонлар.
19.25 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.30 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
20.00 «Бонкондада ўн дақиқа».
20.10 Оқшом эртаклари.
20.25 Эълонлар.
20.30 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.00 «Ислохот ва масъулият».
21.30 «Икки соҳил». Бадий фильм.
22.45 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● УЗТВ II

19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Билиб кўйган ахши».
19.40 «Иллаган иш топади».
20.10 «Бозор майдонидан карусел». Бадий фильм.

● «ОРБИТА IV»

5.55, 15.20, 18.20, 21.20 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 «Якшанба». Ахборот-публицистик кўрсатув.
6.45 «Тонг».
9.00 Янгилликлар.

Уқувчиларнинг таътил кунларида
9.20 Болалар ва ўсмирлар учун телекўрсатувлар IV халқаро фестивалида соврин олган кўрсатувлар. «Янгра, сурнайча».

9.40 «Турмуш кичир-кичирлар». Бадий телесериал премьераси. 30-серия.
10.10 «Мавзу».

10.35 «Рус кўшми» билан Россия бўйлаб. Рус халқ кўшми. АҚШда талаблар юқори эътиборда.
11.20 «Икки соҳил».

12.00 Янгилликлар.
12.20 «Гол».

Уқувчиларнинг таътил кунларида
12.50 Болалар ва ўсмирлар учун телекўрсатувлар IV халқаро фестивалида соврин олган кўрсатувлар. «Биз биргаликда» (Владивосток).

15.00 Янгилликлар (сурдо таржимаси билан).
15.25 «Табиркор».

16.20 Колонна закида онлави байрам.
17.10 «Икки соҳил».

17.50 «Технодром».
18.00 Янгилликлар (сурдо таржимаси билан).
18.20 «Гол».

18.35 «Гол».
19.05 «Хўжиклар ва тақдирлар».

19.20 «Турмуш кичир-кичирлар». Бадий телесериал премьераси. 30-серия.
19.55 «Ватанимга кетаман».

20.40 Хайрли тун, кичкинтойлар!
21.00 Янгилликлар.
21.30 «Бехаловот кун ёки...».

23.30 «Спорт уни-энди».
23.45 «Бу ҳаммаси диэз».
00.10 «Постскриптум».

00.50 Париж — Дакар — Париж автотураллиси.
01.00 Янгилликлар.

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 Мульти-пулти.
9.15 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».
11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.
12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».
14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».
15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».
16.15 Болалар учун янгилликлар.
16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».
22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.
23.15 Спорт кўрсатув.
23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

Чоршанба, 12. I

● УЗТВ I

7.00 — 9.30 «Ассалом, Ўзбекистон!». Тонгги дам олиш кўрсатув.
9.30 Республика газеталарининг шарҳи.
9.45 «Афрон рубоби оҳанглари». Фильм-концерт.
10.15 «Юрлдиет» телекомпаниясининг янги иклар (АҚШ).
10.30 Уқув кўрсатув. Зоология.
11.00 «Шукурullo». Телефильм.
11.30 Уқув кўрсатув. Физика.

17.55 Кўрсатувлар тартиби.
18.00 «Бугун». Ахборот кўрсатув.
18.10 «Яхшидан бог қолади».

18.35 «Чорраҳа».
18.55 Эълонлар.
19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 Эълонлар.
19.25 «Юдир казана». Телефильм.

19.35 Алишер Навоий номидаги Давлат мукофотига номзодлар. «Лайли ва Мажнун».

20.10 Оқшом эртаклари.
20.25 Эълонлар.
20.30 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.00 «Бевосита мулоқот».

21.30 «Ўзбекистон» ахбороти. Жиноятчиликка қарши кураш муаммоларига бағишланади.
22.00 «Янги йил саргузаштлари».

23.00 Эртанги кўрсатувлар тартиби.
● УЗТВ II

19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Дарвоқе...».

19.50 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
20.10 «Шайхар юмушлари».

● «ОРБИТА IV»
5.55, 15.20, 18.20, 21.20 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгилликлар.

6.35 Эрталаб гимнастика.
6.45 «Тонг».

9.00 Янгилликлар.
9.20 «Халқлар». Болалар учун ахборот кўрсатув.

9.40 «Оддий Мария». Кўп серияли телесериал бадий фильм премьераси.
10.30 «Мундасда жо». Телевизион хўжикли фильм премьераси.

20.00 Оқшом эртаклари.
20.25 Эълонлар.
20.30 «Ўзбекистон» ахбороти.
21.00 Табдиқор минбар.

22.00 «Янги йил нашидаси».

22.30 «Ўзбекистон» ахбороти. Мусикий дастур. 1-қисм (31 декабрдаги кўрсатувлар тасдиқланади).
23.00 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● УЗТВ II

19.00 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.20 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
19.50 «Ўзбекистон» ахбороти (рус тилида).
20.15 Эълонлар. «Киннинггоҳ».

● «ОРБИТА IV»
5.55, 15.20, 18.20, 21.20 — Кўрсатувлар тартиби.
6.00 Янгилликлар.

6.35 Эрталаб гимнастика.
6.45 «Тонг».

9.00 Янгилликлар.
9.20 «Халқлар». Кўп серияли телесериал бадий фильм премьераси.

10.20 «Ўзбекистон» ахбороти. Жиноятчиликка қарши кураш муаммоларига бағишланади.
22.00 «Янги йил нашидаси».

22.30 «Ўзбекистон» ахбороти. Мусикий дастур. 2-қисм (1 январьдаги кўрсатувлар тасдиқланади).
23.00 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».
11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.
12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».
15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».
16.15 Болалар учун янгилликлар.
16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».
22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.
23.15 Спорт кўрсатув.
23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».
11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.
12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.

23.15 Спорт кўрсатув.

23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».

11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.

12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.

23.15 Спорт кўрсатув.

23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».

11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.

12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.

23.15 Спорт кўрсатув.

23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».

11.20 Янги чизик. «Шафқатли ҳаёт».

11.50 Хонани экрани. «Санта-Барбара». Кўп серияли бадий телесериал. 266-серия.

12.40 Маза, таътиллари. «Бирга кўшми кўлайимиз».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

13.40 «Деконларга тааллуқли масала».

14.05 Кундузги саанс. «Ефрейтор».

15.40 «Бола тилидан».

16.10 «Телегазета».

16.15 Болалар учун янгилликлар.

16.30 «Кутариш хизмати 911».

17.25 «Россияда бизнес».

18.00 — 20.05
ТУРКИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
20.05 Душанба кунини дегитив. «Учинчи қаватдаги хондон».

Бадий фильм. «Эриқо» Пуаро сериалидан.
21.05 «Халқлар оилари».

22.05 «Тафсилотлар».

22.35 «Юлдузлар билан суҳбатда».

22.45 «Хроно». Авто ва мотоцикл спорт олимпиада.

23.15 Спорт кўрсатув.

23.20 «Музыка йилни планда».

00.10 «Вахтанг тушлар таъбири».

● «ДУБЛЬ IV»
РОССИЯ ТЕЛЕВИДЕНИСИ
8.30 Ишбилармон кишилар даври.
9.05 «Халқлар» телекўрсатув. Э. Голман. «Ишбилармон кишилар».

10.20 Хўжиклар экрани. «Лев Толстой ҳақида суҳ».

11.20 Янги чизик. «Шафқатли